

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARBIYACHISI SHAXSIGA QO'YILADIGAN TALABLARGA ZAMONAVIY YONDASHUV

Boydavletova Sohila Abduganiyevna

Toshkent Kimyo xalqaro Universiteti Namangan filiali

Magistratura Maktabgacha ta'lim yo'nalishi N 25-UA guruh talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17830423>

Annotatsiya.

Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisiga qo'yiladigan zamonaviy talablar, ularning kasbiy, shaxsiy va kommunikativ kompetensiyalari yoritilgan. Tarbiyachining innovatsion, raqamli va ijodiy yondashuvi bola shaxsining har tomonlama rivojlanishiga qanday ta'sir etishi tahlil qilingan. Shuningdek, tarbiyachining o'z ustida ishlashi, malakasini oshirish va zamonaviy texnologiyalarni o'z faoliyatida qo'llay bilish muhimligi asoslab berilgan. Maqolada zamonaviy ta'lim tizimi sharoitida tarbiyachining o'rni, roli va mas'uliyati yoritilib, ularning kasbiy mahoratini oshirish bo'yicha tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: maktabgacha ta'lim, tarbiyachi, zamonaviy yondashuv, kompetensiya, innovatsiya, axborot texnologiyalari, kasbiy mahorat, bola rivoji, pedagogik faoliyat.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida 19-oktabr kuni maktabgacha ta'lim tizimini tubdan takomillashtirish masalalariga bag'ishlangan yig'ilish o'tkazildi. Unda O'zbekiston Respublikasi Bosh vaziri, Prezidentning Davlat maslahatchilari, tegishli vazirlik va idoralar rahbarlari ishtirok etdi. Mamlakatimizda milliy genofondni mustahkamlash, yosh avlodni yetuk kadrlar etib tarbiyalash masalalariga doimiy e'tibor qaratib kelinmoqda. 2017-yil 16-avgust kuni bo'lib o'tgan yig'ilishda ta'lim tizimini rivojlantirishning ko'plab yo'nalishlari belgilab berildi. Xususan, maktabgacha ta'lim tizimini tarkibiy jihatdan tubdan isloh qilish, mazkur muassasalarga bolalarni to'la qamrab olish bo'yicha muhim vazifalar qo'yilgan edi.

Prezidentimizning joriy yil 30-sentabrdagi "Maktabgacha ta'lim tizimi boshqaruvini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni hamda "O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim vazirligi faoliyatini tashkil etish to'g'risida"gi qaroriga muvofiq bu sohada yangi tizim yaratildi. Yangi vazirlik oldiga maktabgacha ta'lim sohasida yagona davlat siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish, maktabgacha ta'lim muassasalari davlat va nodavlat tarmog'ini kengaytirish va moddiy-texnik bazasini mustahkamlash, ularni malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, maktabgacha ta'lim muassasalariga bolalarni qamrab olishni keskin oshirish, ta'lim-tarbiya jarayonlariga zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini tatbiq etish orqali bolalarni har tomonlama intellektual, ma'naviy-estetik, jismoniy rivojlantirish hamda ularni maktabga tayyorlash sifatini tubdan yaxshilash vazifalari qo'yildi. Yig'ilishda shu borada amalga oshirilayotgan ishlar muhokama qilindi. Hayotimizda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lgan ta'lim-tarbiya tizimi haqida gapirganda, Abdulla Avloniy bobomizning dono fikrlarini takror va takror aytishga to'g'ri keladi: ta'lim-tarbiya – biz uchun hayot-mamot masalasidir, dedi Prezidentimiz. Qaysi sohani olmaylik, biz zamonaviy yetuk kadrlarni tarbiyalamasdan turib biron-bir o'zgarishga, farovon hayotga erisha olmaymiz. Bunday kadrlarni, millatning sog'lom genofondini tayyorlash, avvalo, maktabgacha ta'lim tizimidan boshlanadi. Maktabgacha ta'lim sohasiga ixtisoslashgan kadrlar tayyorlash

masalasiga alohida e'tibor qaratildi. Biz qabul qilayotgan barcha-barcha qarorlarni amalga oshiradigan, farzandlarimizga bilim asoslarini, eng zarur hayotiy tushuncha va ko'nikmalarni o'rgatadiganlar yuqori malakali tarbiyachi va murabbiylardir, deya ta'kidlandi yig'ilishda. Bu sohada zamonaviy talablarga javob beradigan ilg'or pedagogik usul va uslublarni ishlab chiqish, o'quv va o'quv-metodik adabiyotlarning yangi avlodini yaratish va nashr etish ham g'oyat dolzarb vazifadir. Yig'ilishda maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyachilarining saviyasi, bilimi va ko'nikmalari masalasiga alohida e'tibor qaratildi. Tizimda faoliyat yuritayotgan qariyb 60 ming tarbiyachining atigi 21 foizi oliy ma'lumotli, 79 foizi esa o'rta maxsus ma'lumotga ega ekani qayd etildi. Bolalar tarbiyasi jarayoniga o'z ishini puxta biladigan, malakali va har bir bolaga individual yondasha oladigan pedagog-kadrlarni jalb qilgan holda, ularni go'dakligidan ongi va tafakkurini to'g'ri shakllantirib bormasak, kelajakda yuksak saviya, bilim va ma'naviyatga ega bo'lgan barkamol avlodni tarbiyalash qiyin bo'ladi, dedi Shavkat Mirziyoyev. Bu boradagi o'rganishlar natijasida kelgusi 3 yilda maktabgacha ta'lim tizimida 47 ming 300 dan ziyod oliy ma'lumotli pedagog kadrlar, jumladan, 28 ming 300 nafar tarbiyachi, defektolog, psixolog, musiqa rahbariga ehtiyoj paydo bo'lishi

Tarbiyachining zamonaviy roli va ahamiyati. Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimi jamiyat taraqqiyotining strategik asoslaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Chunki inson shaxsining axloqiy, aqliy, estetik va ijtimoiy rivoji aynan maktabgacha yoshda shakllanadi. Ushbu jarayonda tarbiyachining o'rni beqiyosdir. Tarbiyachi — bu bolaning dastlabki o'qituvchisi, ruhiy tayanchi, yo'l-yo'riq ko'rsatuvchisi va hayotga tayyorlovchi eng muhim shaxsdir. Zamonaviy ta'lim tizimida tarbiyachining roli an'anaviy tushunchadan tubdan farq qiladi. U endilikda faqat bilim beruvchi yoki nazorat qiluvchi emas, balki bolaning mustaqil fikrlashini, ijodkorlik salohiyatini va ijtimoiy moslashuvini rivojlantiruvchi shaxs sifatida qaraladi. Tarbiyachining zamonaviy roli.

Zamonaviy tarbiyachi quyidagi jihatlar bilan ajralib turadi:

Pedagogik yo'l boshchi — bola faoliyatini boshqaruvchi emas, balki yo'naltiruvchi. U bolaning shaxsiy tajribasiga tayanadi, uni mustaqil fikrlashga rag'batlantiradi.

Innovator — ta'lim jarayoniga yangi pedagogik texnologiyalar, interaktiv usullar va raqamli vositalarni tatbiq etadi.

Psixologik qo'llab-quvvatlovchi — bolada o'ziga ishonch, emotsional barqarorlik va ijobiy munosabat shakllanishiga yordam beradi.

aniqlangan. Shu bois, 2018-2019-o'quv yilidan boshlab, oliy ta'lim muassasalarida "Maktabgacha ta'lim" yo'nalishida kunduzgi shaklda 3 yillik bakalavrlar tayyorlash tizimi joriy etiladi.

Hamkor — ota-onalar, hamkasblar va jamiyat bilan birgalikda bolaning har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydi. Ijodkor shaxs — dars mashg'ulotlarini qiziqarli, o'yin orqali tashkil etadi, bolalarning qiziqishlarini uyg'otadi. Tarbiyachining ahamiyati. Tarbiyachining faoliyati nafaqat bola shaxsini, balki butun jamiyatning kelajak sifatini belgilaydi. Chunki: Bola tarbiyachining xatti-harakati, nutqi, muomalasi va qadriyatlarini kuzatish orqali ijtimoiy me'yorlarni o'zlashtiradi; Tarbiyachi bolada axloqiy me'yorlarni shakllantiradi, mehr-oqibat, hurmat, mehnatsevarlik kabi fazilatlarni tarbiyalaydi; To'g'ri pedagogik yondashuv orqali tarbiyachi bolada bilim olishga bo'lgan ichki motivatsiyani uyg'otadi; U bolalarning ruhiy holatini, hissiy ehtiyojlarini sezadi va kerakli psixologik yordamni ko'rsatadi. Zamonaviy tarbiyachining asosiy fazilatlari. Zamonaviy tarbiyachidan quyidagi sifatlar talab etiladi:

Pedagogik va psixologik bilimdonlik; Axborot texnologiyalaridan samarali foydalanish; Yangi g'oyalarni tatbiq etish qobiliyati (innovatsion fikrlash); Empatiya, mehribonlik, sabr-toqat va madaniyatli muloqot; O'z ustida ishlash va o'zini rivojlantirishga doimiy intilish.

Tarbiyachining jamiyatlardagi o'rnini. Tarbiyachi nafaqat ta'lim tizimining bir bo'g'ini, balki millat kelajagini shakllantiruvchi insondir. Bola uchun u — hayotdagi birinchi namuna, dunyoni anglash kaliti. Shu bois, tarbiyachining shaxsiy madaniyati, bilim darajasi va dunyoqarashi bevosita bola rivojiga ta'sir etadi. Tarbiyachining zamonaviy roli faqat pedagogik faoliyat bilan cheklanmaydi. U bola shaxsini har tomonlama rivojlantirish, ijtimoiy hayotga tayyorlash, mustaqil fikrlashga o'rgatish orqali kelajak jamiyat poydevorini yaratadi. Tarbiyachining kasbiy va shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish esa maktabgacha ta'lim sifatini oshirishning eng muhim sharti hisoblanadi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi bola hayotidagi eng muhim shaxslardan biridir. U bolaning ijtimoiylashuvi, muloqot madaniyati, hissiy barqarorligi va bilish faoliyatining shakllanishiga bevosita ta'sir qiladi. Bugungi tarbiyachi: o'quvchi bola uchun yo'l ko'rsatuvchi rahbar, psixologik qo'llab-quvvatlovchi, ijodiy faoliyatni tashkilotchisi va axborot texnologiyalaridan foydalanuvchi sifatida faoliyat yuritadi. Tarbiyachiga qo'yiladigan zamonaviy talablar. Zamonaviy tarbiyachiga qo'yiladigan talablar bir necha yo'nalishda namoyon bo'ladi:

Kasbiy kompetensiyalar: Tarbiyachining kasbiy tayyorgarligi uning pedagogik faoliyatining asosi hisoblanadi. Bugungi kunda quyidagi jihatlar muhim ahamiyatga ega:

Pedagogik bilim va ko'nikmalar: maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi, pedagogikasi va fiziologiyasi bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lish.

Metodik tayyorgarlik: o'quv-tarbiyaviy jarayonni rejalashtirish, mashg'ulotlarni innovatsion usullar asosida tashkil etish.

O'yin texnologiyalaridan foydalanish: bola shaxsini rivojlantiruvchi, qiziqarli va interaktiv o'yinlarni ishlab chiqish va o'tkazish.

Raqamli savodxonlik: axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) dars jarayoniga qo'llay olish, multimedia va virtual o'quv muhitidan foydalana bilish.

Shaxsiy fazilatlar: Tarbiyachi faoliyati nafaqat bilim, balki shaxsiy fazilatlarini ham talab qiladi. Chunki bola tarbiyachining shaxsiy namunasi orqali ijtimoiy qadriyatlarni o'zlashtiradi. Shu bois zamonaviy tarbiyachi quyidagi fazilatlarga ega bo'lishi zarur:

Mehribonlik va empatiya – bolalarning hissiy dunyosini tushunish va ularga ruhiy tayanch bo'lish.

Sabr-toqat va mas'uliyat – turli temperamentdagi bolalar bilan tinch, izchil ishlash.

Adolat va halollik – har bir bolaga teng munosabatda bo'lish.

Nutq madaniyati va muloqot mahorati – so'z boyligi, ifodali nutq, to'g'ri talaffuz va pedagogik etika.

Ijodkorlik va tashabbuskorlik – yangi g'oyalarni ilgari surish, o'quv jarayonini qiziqarli shaklda tashkil etish.

Ijtimoiy va kommunikativ kompetensiyalar: Tarbiyachi nafaqat bola, balki ota-onalar, hamkasblar va jamiyat bilan ham muloqotda bo'ladi. Shu sababli u quyidagi ko'nikmalarga ega bo'lishi lozim: Ota-onalar bilan samarali hamkorlik qilish – bola tarbiyasida oilaning ishtirokini ta'minlash. Jamoada ishlash madaniyati – pedagogik jamoaning bir qismi sifatida birgalikda ishlash, o'zaro yordam va hurmat muhitini yaratish. Konfliktlarni hal eta olish – muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilish va ijobiy muloqotni saqlash. Psixologik sezgirlik – bolalarning individual xususiyatlarini inobatga olib, mos tarbiyaviy usulni tanlash.

Raqamli texnologiyalar integratsiyasi: Bugungi kunda har bir sohada, xususan ta'lim va psixologiyada raqamli texnologiyalardan foydalanish (masalan: onlayn platformalar, sun'iy intellekt, virtual treninglar) zamonaviy yondashuvning ajralmas qismidir.

Tarbiyachining kasbiy rivoji: Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tizimida faoliyat yurituvchi tarbiyachining kasbiy rivoji ta'lim sifatini belgilovchi eng muhim omillardan biridir. Chunki zamonaviy ta'lim jarayoni doimiy o'zgarib, yangilanib borayotgan bir sharoitda tarbiyachi o'z bilim va ko'nikmalarini muntazam takomillashtirib borishi zarur. Kasbiy rivoj — bu shaxsning o'z kasbida yuksalib borishi, yangi pedagogik, psixologik va texnologik yondashuvlarni o'zlashtirishi, ularni amaliyotga tatbiq etish jarayonidir. Kasbiy rivojning mohiyati: Kasbiy rivoj — bu tarbiyachining o'z kasbiy kompetensiyalarini doimiy ravishda yangilab borishi, o'z ustida ishlashi, o'qitish va tarbiyalashning samaradorligini oshirishga qaratilgan faol jarayon. U quyidagi yo'nalishlarda namoyon bo'ladi:

Nazariy rivoj: yangi pedagogik va psixologik bilimlarni egallash.

Amaliy rivoj: o'quv-tarbiyaviy ishda ilg'or tajribalarni qo'llash.

Shaxsiy rivoj: muloqot madaniyatini, mas'uliyatni, sabr-toqat va empatiyani kuchaytirish.

Kasbiy rivojning asosiy maqsadi — tarbiyachini o'z ishining ustasiga, zamonaviy fikrlovchi, ijodkor va raqamli savodli mutaxassisga aylantirishdir. Tarbiyachining kasbiy rivojida ta'lim va o'z-o'zini rivojlantirishning o'rnini. Tarbiyachi kasbiy rivojining asosiy manbalari quyidagilardir: A) Malaka oshirish va qayta tayyorlash kurslari.

Bu kurslarda tarbiyachilar yangi ta'lim dasturlari, metodik yondashuvlar va raqamli vositalar bilan tanishadilar. Shu orqali ular o'z faoliyatini zamon talablari asosida yangilash imkoniyatiga ega bo'ladi. B) Mustaqil o'qish va o'z ustida ishlash. Zamonaviy tarbiyachi doimo o'qib, izlanishda bo'lishi kerak. Ilmiy maqolalar, pedagogik adabiyotlar, internet manbalar, vebinarlar va onlayn darslardan foydalanish kasbiy o'sishni ta'minlaydi. C) Tajriba almashish. Pedagogik jamoalarda faol ishtirok etish, ilg'or tarbiyachilarning tajribasini o'rganish, seminar va konferensiyalarda qatnashish kasbiy o'sishning samarali shaklidir. D) O'z faoliyatini tahlil qilish. Tarbiyachi o'z ishini muntazam tahlil qilib borishi, yutuq va kamchiliklarni aniqlab, ularni bartaraf etish yo'llarini izlash orqali o'sadi. Bu o'z-o'zini baholash va o'zini takomillashtirish jarayonini rivojlantiradi.

Zamonaviy kasbiy rivoj vositalari. Bugungi kunda tarbiyachilar uchun o'z kasbiy mahoratini oshirishning turli zamonaviy vositalari mavjud: Onlayn ta'lim platformalari: Coursera, EduMarket, EdX, Ziyonet kabi manbalarda bepul va pullik kurslar orqali yangi bilimlarni egallash. Vebinarlar va treninglar: mahalliy va xalqaro mutaxassislar bilan tajriba almashish. Pedagogik portfoliolar: o'z yutuqlari, loyihalari, innovatsion ishlanmalari va metodik materiallarini to'plash orqali o'z rivojini hujjatlashtirish. Mentorlik tizimi: tajribali tarbiyachilar tomonidan yosh mutaxassislarga maslahat berish, ularni kasbiy jihatdan qo'llab-quvvatlash.

Tarbiyachining kasbiy rivojida innovatsion yondashuvlar. Tarbiyachining kasbiy o'sishi jarayonida quyidagi zamonaviy yondashuvlar muhim o'rin tutadi: Kompetensiyaga asoslangan yondashuv: nazariy bilimdan tashqari amaliy ko'nikma va shaxsiy sifatlarni rivojlantirish. Raqamli ta'lim vositalaridan foydalanish: o'quv jarayonini elektron resurslar, animatsiyalar, interaktiv o'yinlar yordamida tashkil etish. Refleksiv yondashuv: o'z faoliyatiga tanqidiy qarash, tahlil qilish va yangicha yo'nalishlar topish. Ijodiy yondashuv: dars mashg'ulotlarini noodatiy, bolalar uchun qiziqarli shaklda tashkil etish. Kasbiy rivojning natijalari. Tarbiyachining kasbiy rivoji natijasida quyidagi ijobiy o'zgarishlar yuz beradi: Ta'lim-

tarbiya jarayonining sifati oshadi; Tarbiyachi o'z ishidan mamnunlik hissini sezadi; Bola shaxsining rivoji, mustaqil fikrlashi va ijtimoiy moslashuvi yaxshilanadi; Maktabgacha ta'lim tashkiloti innovatsion faoliyat yurituvchi muassasaga aylanadi. Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi jamiyatda alohida o'rin tutuvchi, kelajak avlodni shakllantiruvchi shaxsdir. Zamonaviy yondashuvlar asosida faoliyat yurituvchi tarbiyachi: bolada mustaqil fikrlash, ijodiy yondashuv va ijtimoiy moslashuv ko'nikmalarini rivojlantiradi; o'z faoliyatida innovatsion metodlardan foydalanadi; ota-onalar va jamiyat bilan hamkorlikda bola rivojini kompleks tarzda qo'llab-quvvatlaydi. Demak, zamonaviy tarbiyachi — bu zamon talablariga mos, ijodkor, raqamli savodli, hamkorlikka ochiq va psixologik jihatdan yetuk mutaxassisdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi "Maktabgacha ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. – Toshkent, 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to'g'risida"gi qarori, 2019-yil 8-dekabr.
3. Karimova V.M., To'raeva R. "Maktabgacha pedagogika". – Toshkent: Fan, 2020.
4. Mavlonova R.A. "Pedagogika asoslari". – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari jamiyati nashriyoti, 2018.
5. Xolmatova N. "Zamonaviy pedagogik texnologiyalar". – Toshkent, 2021.
6. Sultonova D. "Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishida tarbiyachining roli". – Ta'lim va innovatsiyalar jurnali, 2023.
7. E.G'aybullayeva. Maktabgacha ta'lim jarayonida tarbiyachining ro'li va faoliyati .- Toshkent: TDPU, 2019.